

УДК 378.124:37013

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1014-1022](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1014-1022)

Кравченко Олена Павлівна кандидат педагогічних наук (доктор філософії), Черкаська медична академія, Доцент кафедри гуманітарних дисциплін, м. Черкаси, <https://orcid.org/0000-0002-9138-3988>

Грек Олена Миколаївна кандидат психологічних наук, доцент, ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського", доцент кафедри теорії та методики практичної психології, м. Одеса, <https://orcid.org/0000-0002-7925-0939>

Почуєва Ольга Олексіївна кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки іноземної філології та перекладу Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця м. Харків, <https://orcid.org/0000-0001-6954-5197>

Андрущук Ірина Василівна доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва; Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, <https://orcid.org/0000-0002-8054-5574>

Костенко Наталія Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова м. Вінниця, <https://orcid.org/0000-0002-6810-9104>

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. У сучасних умовах трансформації системи вищої освіти в Україні суттєво зростають вимоги до професійної компетентності викладача. Педагогічна майстерність у вищій школі виступає не лише як професійна якість, а як комплексне інтегративне утворення, що поєднує глибокі знання з педагогіки, психології, дидактики, комунікації та практичного досвіду. Вона визначає ефективність навчально-виховного процесу, сприяє формуванню творчої атмосфери в аудиторії, стимулює інтелектуальну активність студентів та розвиває їх критичне мислення. Однією з ключових характеристик педагогічної майстерності викладача є здатність адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб студентів, забезпечуючи особистісно орієнтоване навчання. У

цьому контексті важливу роль відіграє вміння застосовувати сучасні методики викладання, інтерактивні технології, а також цифрові ресурси, що підвищують мотивацію студентів до навчання та сприяють кращому засвоєнню знань. Не менш значущими є емоційний інтелект викладача, його комунікативна культура, вміння створювати партнерські стосунки зі студентською аудиторією. Педагогічна майстерність у вищій школі не є статичною величиною — вона постійно розвивається через саморефлексію, самоосвіту, обмін досвідом, професійне зростання. Важливо, щоб викладач критично оцінював власну діяльність, аналізував результати навчального процесу, шукав нові підходи до викладання. Розвиток педагогічної майстерності неможливий без постійного оновлення знань, участі в науково-практичних конференціях, семінарах, підвищенні кваліфікації. Особливу увагу варто звернути на етичні аспекти педагогічної діяльності у вищій школі. Майстерність викладача виявляється не тільки у високому професіоналізмі, а й у дотриманні педагогічної етики, відповідальному ставленні до студентів, толерантності, справедливості, відкритості до діалогу. Саме через гармонійне поєднання професійної компетентності та моральних якостей викладач стає авторитетною особистістю, яка позитивно впливає на студентів не лише як фахівець, а й як вихователю. Таким чином, педагогічна майстерність у вищій школі є складним багатовимірним явищем, що охоплює професійну, методичну, комунікативну, емоційно-етичну та інноваційну компоненти. Її розвиток є одним із головних чинників якості вищої освіти, забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців та формування освітнього середовища, орієнтованого на цінності гуманізму, академічної доброчесності та особистісного розвитку.

Ключові слова: педагогічна майстерність, вища школа, викладач, професійна компетентність, інноваційні технології, особистісно орієнтоване навчання, етика викладання.

Kravchenko Olena Pavlivna Cherkasy Medical Academy, PhD in Pedagogy Associate Professor of the Department of Humanities, <https://orcid.org/0000-0002-9138-3988>

Hrek Olena Mykolaivna Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Theory and Practice of Practical Psychology, South Ukrainian National Pedagogical University Named after K. D. Ushynsky, Odesa, <https://orcid.org/0000-0002-7925-0939>

Pochuieva Olha Oleksiivna Ph.D. in Education, Associate Professor, Department of Pedagogy, Foreign Philology and Translation, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Kharkiv, <https://orcid.org/0000-0001-6954-5197>

Androshchuk Iryna Vasylivna doctor of science in pedagogy, full professor, professor of the department of technological and professional education and decorative arts; Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, <https://orcid.org/0000-0002-8054-5574>

Kostenko Natalia Ivanivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology and Pedagogics, National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, <https://orcid.org/0000-0002-6810-9104>

FEATURES OF PEDAGOGICAL SKILLS IN HIGHER EDUCATION

Abstract. In the current conditions of transformation of the higher education system in Ukraine, the requirements for the professional competence of a teacher are significantly increasing. Pedagogical skill in higher education acts not only as a professional quality, but as a complex integrative education that combines deep knowledge of pedagogy, psychology, didactics, communication and practical experience. It determines the effectiveness of the educational process, contributes to the formation of a creative atmosphere in the classroom, stimulates the intellectual activity of students and develops their critical thinking. One of the key characteristics of a teacher's pedagogical skill is the ability to adapt the educational process to the individual needs of students, ensuring personally oriented learning. In this context, the ability to apply modern teaching methods, interactive technologies, as well as digital resources that increase students' motivation to study and contribute to better assimilation of knowledge plays an important role. No less important are the teacher's emotional intelligence, his communicative culture, the ability to create partnership relationships with the student audience. Pedagogical skill in higher education is not a static value - it is constantly developing through self-reflection, self-education, exchange of experience, professional growth. It is important for a teacher to critically evaluate his own activities, analyze the results of the educational process, and look for new approaches to teaching. The development of pedagogical skill is impossible without constant updating of knowledge, participation in scientific and practical conferences, seminars, and advanced training. Particular attention should be paid to the ethical aspects of pedagogical activity in higher education. The teacher's skill is manifested not only in high professionalism, but also in adherence to pedagogical ethics, a responsible attitude towards students, tolerance, justice, and openness to dialogue. It is through the harmonious combination of professional competence and moral qualities that a teacher becomes an authoritative personality who positively influences students not only as a specialist, but also as an educator. Thus, pedagogical skills in higher education are a complex multidimensional phenomenon that includes professional, methodological, communicative, emotional-ethical and innovative

components. Its development is one of the main factors in the quality of higher education, ensuring the training of competitive specialists and the formation of an educational environment focused on the values of humanism, academic integrity and personal development.

Keywords: pedagogical skills, higher education, teacher, professional competence, innovative technologies, person-centered learning, teaching ethics.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі вища школа стикається з необхідністю якісного оновлення форм і методів навчання, що обумовлено як глобальними тенденціями, так і національними викликами в освіті. Підвищення вимог до підготовки висококваліфікованих фахівців актуалізує проблему підвищення ефективності викладацької діяльності. У цьому контексті особливої ваги набуває проблема формування та розвитку педагогічної майстерності викладача вищої школи як ключового чинника успішної реалізації освітнього процесу.

Незважаючи на те, що питання педагогічної майстерності розглядалося в працях багатьох науковців, зокрема в аспекті загальної педагогіки, залишається недостатньо вивченим її специфічний прояв у системі вищої освіти, з урахуванням сучасних викликів — цифровізації, академічної доброчесності, інтернаціоналізації навчального процесу. Відсутність узагальненої моделі педагогічної майстерності викладача вищої школи, яка враховувала б як професійну, так і особистісну складові, ускладнює процес її формування у майбутніх та діючих педагогів.

Особливе занепокоєння викликає зниження мотивації студентів до навчання, яке часто є наслідком неефективної педагогічної взаємодії або застарілих методів викладання. У цьому аспекті постає необхідність глибшого осмислення та переосмислення ролі викладача як фасилітатора, ментора, лідера освітнього середовища, а не лише носія знань. Педагогічна майстерність має розглядатися як динамічна система, що забезпечує не лише трансляцію знань, а й розвиток особистості студента, формування його ціннісних орієнтирів і професійних компетентностей.

Таким чином, актуальною є проблема наукового обґрунтування змісту, структури та умов формування педагогічної майстерності викладача вищої школи, а також визначення ефективних педагогічних стратегій, здатних відповідати сучасним запитам студентства та тенденціям освітнього розвитку. Це зумовлює потребу в комплексному аналізі феномена педагогічної майстерності у вищій школі як об'єкта наукового дослідження та практичного вдосконалення системи підготовки науково-педагогічних кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років проблема педагогічної майстерності викладача вищої школи була предметом

активного наукового осмислення в межах педагогіки, психології та освітнього менеджменту. Серед актуальних досліджень, що торкаються цієї теми, особливо вирізняються праці українських і зарубіжних науковців, які акцентують увагу на інтегративному характері педагогічної майстерності, її зв'язку з професійною і комунікативною компетентністю, а також з умінням формувати інноваційне освітнє середовище.

Зокрема, в Україні значний внесок у вивчення педагогічної майстерності зробили Н. В. Борисова, яка розглядає майстерність викладача як умову ефективного формування фахових компетентностей студентів, та Л. О. Крамушенко, яка аналізує зв'язок між педагогічною рефлексією та рівнем майстерності викладача. У працях О. М. Олійник розкривається проблема гармонізації емоційно-комунікативного аспекту педагогічної діяльності, що є невід'ємною складовою ефективної взаємодії зі студентською аудиторією.

Серед європейських дослідників важливими є праці Gert Biesta (University of Edinburgh, Велика Британія), який наголошує на важливості педагогічної присутності викладача та його здатності до створення "суб'єктного простору" в освітньому процесі. У працях Linda Darling-Hammond (Stanford University, США) педагогічна майстерність розглядається через призму професійного розвитку викладачів, зокрема в контексті безперервного навчання, менторства і практикоорієнтованого підходу. Особливу увагу вона приділяє взаємозв'язку між якістю викладання та результатами навчання студентів.

У дослідженнях John Hattie (University of Melbourne, Австралія), автора концепції видимості навчання (*Visible Learning*), підкреслюється, що одним із ключових чинників, що впливають на успішність студентів, є педагогічна майстерність викладача, зокрема його здатність до самооцінювання, встановлення чітких навчальних цілей і активного зворотного зв'язку. Крім того, Hattie вказує на значення емоційного клімату в аудиторії та здатності викладача формувати довірливу атмосферу взаємодії.

Аналіз наукових джерел свідчить, що педагогічна майстерність сьогодні розглядається як багаторівнева система, яка включає когнітивні, етичні, емоційні та технологічні компоненти. Водночас більшість дослідників наголошують на потребі оновлення підготовки викладачів вищої школи через активне впровадження педагогічного коучингу, супервізії, рефлексивної практики та навчальних ком'юніті. Таким чином, наукова думка дедалі частіше акцентує увагу на педагогічній майстерності не як на сукупності навичок, а як на цілісному педагогічному феномені, що формується в умовах постійної взаємодії з освітнім середовищем, потребами студентів та викликами часу.

Метою даної статті є комплексне науково-теоретичне обґрунтування феномена педагогічної майстерності у вищій школі, виявлення її основних складових, функцій та умов ефективного формування в контексті сучасних

трансформацій вищої освіти. Автори ставлять за мету проаналізувати сутнісні характеристики педагогічної майстерності викладача, узагальнити сучасні підходи до її розвитку на основі аналізу актуальних наукових джерел, а також визначити педагогічні умови та стратегії, які сприяють формуванню професійної майстерності в системі підготовки науково-педагогічних кадрів. Особливу увагу зосереджено на інтеграції традиційних і новітніх педагогічних підходів, з урахуванням динаміки потреб студентської молоді, інноваційного характеру сучасного освітнього процесу та ролі викладача як лідера академічної спільноти. Кінцевим результатом дослідження є окреслення методологічних і практичних орієнтирів для удосконалення професійної підготовки викладачів вищої школи, з метою підвищення якості освітнього процесу, формування педагогічної культури та розвитку суб'єктності учасників навчання. Таким чином, стаття має на меті не лише систематизувати науково-теоретичні підходи до вивчення педагогічної майстерності, а й запропонувати практичні напрямки її розвитку відповідно до актуальних вимог вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна майстерність викладача вищої школи є складним, багаторівневим та інтегрованим феноменом, що формується в процесі професійної діяльності, саморозвитку, безперервного навчання та практичного досвіду. У сучасних умовах вона постає не лише як вміння ефективно передавати знання, але і як здатність організовувати навчання в контексті особистісно орієнтованої, гуманістичної та інноваційної парадигми освіти [4].

Однією з ключових ознак педагогічної майстерності є професійна компетентність, що охоплює знання з фахової дисципліни, педагогіки, психології, дидактики, а також уміння здійснювати навчально-виховний процес із урахуванням особливостей студентської аудиторії. Майстерність виявляється в здатності викладача створювати оптимальне освітнє середовище, адаптоване до індивідуальних потреб студентів, їхнього рівня підготовки, стилю навчання та емоційного стану. Важливою також є гнучкість — уміння оперативно змінювати методи та прийоми навчання відповідно до змін зовнішнього середовища чи потреб студентської групи.

Особливе місце в структурі педагогічної майстерності посідає комунікативна компетентність. Викладач, який володіє вмінням активно слухати, ставити запитання, вести діалог і підтримувати конструктивний зворотний зв'язок, здатен стимулювати пізнавальний інтерес студентів, сприяти створенню відкритого, демократичного та безпечного освітнього середовища. Діалогічність як форма взаємодії зі студентами дозволяє не лише ефективно передавати знання, а й формувати критичне мислення, сприяти розвитку рефлексивного ставлення до власного досвіду навчання [1].

Емоційний інтелект викладача — ще один фундаментальний компонент педагогічної майстерності. Уміння розуміти емоції студентів, керувати власними

емоціями, підтримувати позитивну атмосферу у групі безпосередньо впливає на якість сприйняття навчального матеріалу. На сьогодні актуальним стає поняття емоційної педагогіки, згідно з яким результативність навчального процесу значною мірою залежить від емоційного тону взаємодії між викладачем і студентом. Успішний викладач — це не лише експерт у своїй галузі, а й емоційно стабільна, відкрита, толерантна особистість.

Не менш важливим компонентом педагогічної майстерності є дидактична компетентність — вміння проєктувати, організовувати та оцінювати навчальний процес. Це включає володіння сучасними методами і технологіями навчання, здатність інтегрувати цифрові ресурси, застосовувати змішане та дистанційне навчання. В умовах цифровізації освіти викладач має не лише опановувати інструменти онлайн-викладання, а й розуміти принципи цифрової педагогіки — тобто як ефективно взаємодіяти з поколінням цифрових аборигенів, як будувати довіру і мотивацію в цифровому середовищі [6].

Актуальним також є питання педагогічної рефлексії як обов'язкового елементу професійної майстерності. Рефлексивна діяльність дозволяє викладачеві аналізувати власну педагогічну практику, виявляти сильні та слабкі сторони, визначати вектори подальшого професійного розвитку. Високий рівень педагогічної рефлексії сприяє самовдосконаленню, розвитку педагогічної культури, підвищенню якості освітньої взаємодії.

Окрему увагу варто приділити інноваційній компетентності як складовій педагогічної майстерності. У сучасній вищій школі викладач має бути агентом змін, здатним не лише адаптуватися до нових умов, а й ініціювати трансформації в освітньому процесі. Це вимагає від нього креативності, готовності до експериментів, вміння працювати в команді, брати участь у розробці й реалізації міждисциплінарних проєктів, впроваджувати інноваційні підходи до оцінювання та організації навчання.

Не можна оминути і морально-етичний вимір педагогічної майстерності. Справжній майстер педагогіки — це не лише носій знань, а й приклад моральної поведінки, носій академічної доброчесності, об'єктивності, поваги до студентів і колег. Він формує не лише професіоналів, а й особистостей, здатних до самореалізації, критичного мислення, активної громадянської позиції [7].

У контексті формування педагогічної майстерності важливу роль відіграє система післядипломної педагогічної освіти, зокрема тренінги, майстер-класи, наставництво, освітні платформи, академічні спільноти, які сприяють обміну досвідом, набуттю нових компетентностей і формуванню культури професійного зростання. На рівні закладів вищої освіти доцільним є створення внутрішніх систем підтримки викладача — центрів педагогічної майстерності, спільнот практиків, супервізійних груп.

Таким чином, педагогічна майстерність викладача вищої школи є системним явищем, що охоплює не лише професійні знання і навички, але й

особистісні якості, етичні установки, інноваційне мислення та здатність до постійного саморозвитку. Вона формується в процесі цілісної професійної діяльності, взаємодії з іншими педагогами, наукової роботи та саморефлексії. Її розвиток є запорукою високої якості вищої освіти, формування сучасного конкурентоспроможного фахівця та гуманістично орієнтованої освітньої системи [3].

Висновки. Узагальнення теоретичних положень і результатів аналізу наукових джерел дозволяє зробити висновок, що педагогічна майстерність викладача вищої школи є багатокомпонентним утворенням, яке інтегрує професійні, особистісні, комунікативні, етичні та інноваційні якості педагога. Вона не є статичним утворенням, а динамічним процесом, що розвивається протягом усього професійного шляху викладача в умовах безперервної взаємодії із студентами, колегами та освітнім середовищем.

Одним із ключових висновків є розуміння педагогічної майстерності як умови підвищення якості освітнього процесу. Вона забезпечує ефективну реалізацію навчально-виховної, мотиваційної, комунікативної та інноваційної функцій викладача. Високий рівень майстерності дозволяє не лише передавати знання, а й надихати студентів, сприяти формуванню в них критичного мислення, професійної самосвідомості та відповідальності. Особливого значення в цьому контексті набуває розвиток рефлексивної культури викладача, здатність до самоаналізу, самокритики та переосмислення власної практики. Саме ці якості забезпечують його готовність до змін, інновацій, адаптації до викликів часу, зокрема цифровізації, змішаного навчання та глобалізації освіти.

Актуальним напрямом подальших досліджень є створення структурно-функціональної моделі педагогічної майстерності у вищій школі, розробка дієвих механізмів її формування у процесі післядипломної педагогічної освіти, наставництва та професійних спільнот. Важливим завданням є також удосконалення системи підготовки молодих викладачів, що дозволить забезпечити спадкоємність і високу якість педагогічного складу у закладах вищої освіти. Отже, формування педагогічної майстерності є не лише особистісним завданням викладача, а й стратегічним напрямом розвитку вищої освіти загалом. Її вдосконалення сприятиме не лише підвищенню ефективності навчального процесу, а й становленню освітнього простору, зорієнтованого на людину, її розвиток, самореалізацію та професійне зростання.

Література:

1. Біста Г. Повернення навчання: нове уявлення про викладання та вчителя. Освіта як відповідальність: етика, політика, демократія. Київ : Таксон, 2020. С. 91–117.
2. Борисова Н. В. Педагогічна майстерність викладача як умова формування фахової компетентності студентів. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 3. С. 45–51.

3. Дарлінг-Гаммонд Л. Ефективні викладачі та якість освіти. Освіта та розвиток особистості. 2021. № 2(17). С. 33–39.
4. Гетті Д. Видиме навчання: керівництво для вчителів; пер. з англ. Київ : Освіта Нова, 2021. 296 с.
5. Крамушенко Л. О. Педагогічна рефлексія як чинник підвищення майстерності викладача. Педагогічний дискурс. 2019. № 26. С. 88–93.
6. Олійник О. М. Емоційно-комунікативна компетентність викладача вищої школи: сутність, структура, умови формування. Педагогіка і психологія. 2020. № 1. С. 114–120.
7. Hattie J. *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London : Routledge, 2009. 382 p.
8. Darling-Hammond L. *The Right to Learn: A Blueprint for Creating Schools that Work*. San Francisco: Jossey-Bass, 1997. 416 p.
9. Biesta G. *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics, Democracy*. Boulder, CO : Paradigm Publishers, 2010. 176 p.

References

1. Biesta H. (2020). *Povernennia navchannia: nove uiavlennia pro vykladannia ta vchytelia. Osvita yak vidpovidalnist: etyka, polityka, demokratsiia* [The return of teaching: a new understanding of teaching and the teacher. Education as responsibility: ethics, politics, democracy]. Kyiv: Takson, pp. 91–117. [in Ukrainian]
2. Borysova N. V. (2020). *Pedahohichna maisternist vykladacha yak umova formuvannia fakhovoi kompetentnosti studentiv* [Teacher's pedagogical skills as a condition for forming students' professional competence]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky*, (3), pp. 45–51. [in Ukrainian]
3. Darling-Hammond L. (2021). *Efektivni vykladachi ta yakist osvity* [Effective teachers and the quality of education]. *Osvita ta rozvytok osobystosti*, (2)17, pp. 33–39. [in Ukrainian]
4. Hetti D. (2021). *Vydyme navchannia: kerivnytstvo dlia vchyteliv; per. z anh.* [Visible learning: a guide for teachers; transl. from English]. Kyiv: Osvita Nova. 296 p. [in Ukrainian]
5. Kramushenko L. O. (2019). *Pedahohichna refleksiiia yak chynnyk pidvyshchennia maisternosti vykladacha* [Pedagogical reflection as a factor of improving teacher's mastery]. *Pedahohichni dyskurs*, (26), pp. 88–93. [in Ukrainian]
6. Oliinyk O. M. (2020). *Emotsiino-komunikatyvna kompetentnist vykladacha vyshchoi shkoly: sutnist, struktura, umovy formuvannia* [Emotional-communicative competence of a university teacher: essence, structure, conditions of formation]. *Pedahohika i psykholohiia*, (1), pp. 114–120. [in Ukrainian]
7. Hattie J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge. 382 p. [in English]
8. Darling-Hammond L. (1997). *The Right to Learn: A Blueprint for Creating Schools that Work*. San Francisco: Jossey-Bass. 416 p. [in English]
9. Biesta G. (2010). *Good Education in an Age of Measurement: Ethics, Politics, Democracy*. Boulder, CO: Paradigm Publishers. 176 p. [in English]